

Ірина Сидор

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Назарій Паньків

студент гр. ФПФм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ПОСЛУГИ СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Сучасні підходи і тенденції в розвитку споживання, які супроводжуються зростанням добробуту громадян та зміною структури їх споживчих пріоритетів, характеризуються різким зростанням ролі і значення послуг в системі задоволення потреб людини, адже «послуга – це одна із форм задоволення потреб людини» [6]. Зазначений стан обумовлений, по-перше, високим рівнем розвитку матеріального виробництва, за допомогою чого вдається досягти повного товарного забезпечення населення при зменшенні чисельності зайнятих в даній сфері. По-друге, «значним розширенням сфери послуг виступає нове усвідомлення змісту складових якості і рівня життя (здоров'я, харчування, житло, домашнє майно, включаючи одяг і взуття, послуги, культурне забезпечення, умови праці, умови відпочинку, соціальне забезпечення, соціально-побутові умови тощо)» [10].

Активна діяльність вітчизняної економічних наукових шкіл над проблематикою сфери послуг з початку 80-х років дещо змінилась і увага до цих досліджень знизилась до кінця 90-х років. Водночас, сучасний розвиток економіки має тенденцією швидкого і успішного розширення сфери послуг. Практичне функціонування соціально-економічних моделей господарюючих суб'єктів у розвинутих країнах світу показало, що сфера послуг є надзвичайно вагомою як з позиції формування культурного, освітнього рівня людського потенціалу, так і з позиції задоволення потреб усіх членів суспільства, а також впливу на сферу виробництва в частині підвищення рівня задоволення і якості суспільних потреб. Разом з тим, радикальні перетворення в економіці країни все більше загострюють проблеми недооцінювання громіздкої ролі сфери послуг, що обумовлює необхідність дослідження її економічної сутності в сучасних умовах господарювання.

Виникнення послуги як окремої економічної категорії та різновиду людської діяльності пов'язано з періодом обміну результатами праці, а саме при формуванні виробничих відносин. Незважаючи на те, що економічна наука та ряд її досліджень вже давно оперують поняттям послуги, ще й досі не вироблено загальноприйняте її визначення. Така думка має своєрідне підґрунтя, зважаючи на різносторонність прояву категорії «послуга», адже її розглядають з різних точок зору: «як економічну категорію; вид діяльності; певну сферу; грошовий потік» [9].

Найбільш поширеним є формулювання послуги як економічної категорії. Поняття «послуга» було вперше введено Ж.Б. Сеєм у його праці «Graite d'Economic Politique», датованій 1803 роком [1].

На початку ХІХ століття Фредерік Бастіа – французький економіст дійшов висновку, що суспільний розвиток формується із послуг, які люди можуть надавати один одному. Ним було розглянуто послуги як певна діяльність людей, що надається і споживається людьми. Як і будь-яка інша діяльність, послуга матеріалізується у своїй споживчій вартості, а відтак вона виступає у якості товару.

М. Росинський вважає, що послугами можна називати: «будь-які функції, які пов'язані... із задоволенням людських потреб, але які безпосередньо направлені на виробництво будь-яких предметів» [8].

І. Калачова відмічає, що «під послугою необхідно розуміти корисний ефект, який виникає в процесі продуктивної праці як цілеспрямованої діяльності. Корисний ефект є не що інше як сукупність корисних властивостей, які направлені на задоволення певної потреби людини» [3]. Послуга є специфічною формою економічних відносин з приводу конкретної трудової діяльності» [11].

Визначаючи зміст послуг, Ф. Котлер, зазначив, що «послуги – це об'єкти продажу у вигляді дій, вигод або задоволення» [5]. Відтак, з даного визначення випливає, що послуги не є сталими і клієнту пропонується послуга, яка не має матеріальної форми.

Е. Решетнікова вказує на те, що послуга є «формою економічних відносин з приводу конкретної трудової діяльності, в процесі якої створюється спеціальна споживча вартість» [7]. Схожим є визначення М. Росинського, який зазначив, що «Послуга – це специфічна політико-економічна категорія, яка виражає відносини праці, яка реалізується безпосередньо як корисний ефект діяльності і яка функціонує в базі споживання» [8]. В. Комаров тлумачив послугу «як самостійний об'єкт застосування праці і додаткових джерел споживаючих населенням благ» [4].

Наступне визначення послуги подає Н. Трусова, нею відмічено, що «послуга – це діяльність, яка виконана для задоволення чийось потреб, господарчих або інших зручностей, що надаються будь-кому» [11]. Вона також погоджується, що «послуга є товаром, специфіка якого проявляється у неможливості фізичного охоплення, невіддільності від свого джерела, у неможливості накопичення та зберігання, в індивідуальності та плінності якісних характеристик, у відсутності речового змісту (це лише діяльність, а не продукт)» [11].

А. Кочергою запропоноване наступне визначення, «послуги – це результат корисної діяльності, яка змінює стан обличчя або товару, які представляють економічні суб'єкти один одному за попередньою згодою» [5]. Схожим за змістом є визначення послуги подане В. Улановською, вона зазначає, що послугою є «економічна діяльність яка безпосередньо задовольняє потреби членів суспільства, домашніх господарств, потреби різного роду підприємств різних форм власності, об'єднань, організацій і суспільні потреби або потреби суспільства в цілому, не втілені в матеріально-речовій формі» [3].

Доречним є погодитися з визначенням «послуги» як певної економічної категорії, адже її теоретичне обґрунтування набуває сьогодні все більшого

значення, що пов'язано із розвитком економічних взаємозв'язків, які включають усі сфери господарської діяльності у ринкові відносини.

Про економічний зміст послуг, як окремого виду діяльності людини, писали у своїх наукових працях В. Крижановський, Л. Глязер, О. Ланге. Вони наголошували на тому, що «послуги – це діяльність, спрямована на задоволення людських потреб, але не має матеріальної форми. Результат діяльності у сфері послуг може мати більш тривалий характер, ніж деякі матеріальні цінності. Прикладом можуть бути послуги у сфері науки, освіти, культури» [2, с. 36].

Таким чином, аналіз теоретичних підходів до визначення поняття «послуга», дозволяє зробити висновок про те, що вона розглядається як окремий вид діяльності чи праця, в результаті виконання якої, як правило, не створюється новий продукт, однак, змінюється стан чи якість уже існуючого продукту. Відтак, до послуг відносять блага, які можна пропонувати не у вигляді матеріальних речей, а у формі відповідної діяльності. Ми підтримуємо зазначену позицію.

Дуже часто в науковій літературі послуги в соціальній сфері та соціальні послуги розглядають як синоніми, проте між ними є певні відмінності.

1. *Соціальні послуги* – це конкретні дії або програми, які надаються для підтримки благополуччя окремих осіб або груп. Приклад: допомога безпритульним, реабілітаційні програми, підтримка людей з інвалідністю, програми для літніх людей. Соціальні послуги зазвичай мають чітко визначені цілі та завдання, такі як зменшення бідності, покращення здоров'я або забезпечення соціальної інтеграції.

2. *Послуги в соціальній сфері* – це більш широкий термін, що включає не лише соціальні послуги, але й інші види послуг, пов'язані з соціальним життям суспільства. До послуг в соціальній сфері можуть входити освітні послуги, культурні заходи, соціально-культурна діяльність, підтримка громадських організацій тощо. Цей термін підкреслює ширший контекст, у якому відбуваються соціальні взаємодії та обслуговування населення.

Таким чином, основна відмінність полягає в тому, що соціальні послуги є специфічним видом послуг в соціальній сфері, яке фокусується на підтримці та покращенні добробуту окремих осіб і груп, тоді як послуги в соціальній сфері охоплюють більш широкий спектр діяльності та програми соціального розвитку для громадян.

Список використаних джерел:

1. Болт Гордон Дж. Практичний посібник по управлінню збутом. К.: МТ-Прес, 2011. 268 с.
2. Гаркавенко С. С. Маркетинг. К.: Лібра, 2002. 708 с.
3. Калачова І. В. Статистика послуг: концептуальні основи реформування. *Статистика України*. 2010. № 4. С. 24-28.
4. Комаров В. Е., Улановська В. Д. Соціально-економічна ефективність сфери послуг. К.: Наука, 2012. 126 с.
5. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д. Основи маркетингу; [пер. с англ.]. К.: Вид. дім «Вільямс», 2006. 942 с.

6. Кочерга А. І. Сфера обслуговування населення: регіональні проблеми. К.: Наук. думка, 1980. 424 с.
7. Решетникова Е. Г. Сфера послуг: планування, проблеми, перспективи. Київ: В-во Знання, 2008. 256 с.
8. Росинский М. Б. Сфера послуг в економіці. К.: Наук. думка, 2006. 152 с.
9. Сидор І., Денисюк Т. Державне пенсійне страхування в Україні: виклики сучасності та напрями реформування. *Світ фінансів*. 2022. № 1. С. 22-35.
10. Сидор І. П. Організація діяльності та фінансове забезпечення закладів професійно-технічної освіти в Україні. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 3. С. 156-168.
11. Трусова Н. В., Сидор І. П. Освітня субвенція в контексті регулювання міжбюджетних відносин в Україні. *Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій: Монографія / За ред. Л. Гур'янової, В. Цибаквої; Братислава – Харків: ВШЕМ – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. С. 86-96.*